

Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 40, 1/2(1997), 139-152.

Tatjana Aparac-Jelušić

KNJIŽNICNA ZNANOST(1) U POSLJEDNJEM DESETLJEĆU DVADESETOGA STOLJEĆA

SAŽETAK

Rad ima za cilj upozoriti na probleme važne za razvoj teorije i prakse knjižnicne znanosti te prepoznati razvojne pravce i okolnosti koje ih usmjeruju od konca osamdesetih godina do danas. Pritom se polazi, s jedne strane od snažno izraženih zahtjeva knjižnicne znanstvene zajednice za utvrđivanjem prihvatljivih pravila igre kako bi se izbjegla površnost i neselektivnost u znanstvenim istraživanjima te, s druge strane, od nastojanja da se svrha i priroda knjižnicne djelatnosti protumace s obzirom na nove okolnosti, na promjene u društvu koje se nesmiljenom brzinom događaju svakodnevno. Na tragu takvih potreba zanimaju nas teorijska promišljanja i doprinosi teoreticara knjižnicne znanosti u posljednjemu desetljeću dvadesetoga stoljeća, te glavni pravci znanstvenih istraživanja u tome razdoblju.

ABSTRACT

The paper has as its aim to warn about certain problems that are of interes for the further development of the theory and practice of library science, as well as to detect the main developmental paths along with the conditions which have directed them from the later part of the eighties to the present. On the one hand, the basis for such a discussion are the strongly presented demands of the librarianship scientific community for the determination of the acceptable "rule of the game" so that superficiality and non-selectivity are avoided in scientific research. On the other hand, one finds efforts aimed at explaining the purpose and nature of the librarianship profession keeping in mind the new circumstances the changes in society which are happening at a rapid pace and on a daily basis. On the basis of such needs we are interested in the theoretical thinking and the contributions of theoreticians of library science in the last decade of the twentieth century, as well as the main directions of scientific research in this period.

Bez obzira na stupanj razvijenosti knjižnicne djelatnosti i prihvacenosti discipline knjižnicne znanosti u akademskoj i znanstvenoj zajednici određene sredine, ono što u posljednjem desetljeću dvadesetog stoljeća njezini teoreticari i dalje drže središnjim točkama znanstvenih propitkivanja i tumačenja, pitanja su opstojnosti i/ili redefiniranja djelatnosti/discipline u uvjetima snažna utjecaja racunalnih i telekomunikacijskih tehnika i metoda, autohtonosti knjižnicne znanosti odnosno njezine povezanosti sa srodnim disciplinama te pitanje njezina predmeta i metoda.

Ovaj rad ima za cilj upozoriti na probleme važne za razvoj teorije i prakse knjižnicne znanosti te prepoznati razvojne pravce i okolnosti koje ih usmjeruju od konca osamdesetih godina do danas. Na drugim smo mjestima opširnije govorili i upućivali na razvojni put, probleme i dileme teorije knjižnicne znanosti upućujući i pozivajući se na radove prvih značajnijih teoreticara iz prve polovice 19. stoljeća sve do konca osamdesetih godina ovoga stoljeća(2). Pritom smo slijedili i nastavljali svoja razmišljanja na radove Lj. Markić-Cučuković(3) i na mišljenje C. Rawskoga o tome da su i knjižnicna praksa i znanstvena literatura na području knjižnicne znanosti primjeren predložak za znanstvena istraživanja s više aspekata i da znanstvena istraživanja treba neprestano poticati i njegovati, ali ne jednosmjerno, jer je knjižnicarstvo bogato sadržajima, a njegovu društvenu ulogu treba stalno provjeravati u svjetlu novih okolnosti.(4)

Nakon razdoblja snažne usmjerenosti prema dokazivanju 'znanstvenosti' discipline, ali i kritika upućenih znanstvenim istraživanjima knjižnicnih i informacijskih problema zbog njihove fragmentarnosti, nekumulativnosti, općenite slabosti istraživačkoga instrumentarija i nesmiljene orijentiranosti na neposrednu praksu(5), od devedesetih se godina sve češće upozorava na podizanje razine stručnih i znanstvenih radova i na sve ucestaliju uporabu sofisticiranih istraživačkih metoda. Prva polovica devedesetih godina dvadesetoga stoljeća u knjižnicnoj (i informacijskoj) znanosti snažnije je obilježena traganjima za povijesnim i filozofijskim ishodištima te teorijskim i praktičnim perspektivama.(6)

Za razliku od prethodnoga razdoblja, napose onoga između šezdesetih i osamdesetih godina ovoga stoljeća, u kojemu su teoreticari još dvojili o tome može li se knjižnicnu (i informacijsku znanost) uopće smatrati znanstvenom disciplinom, obilje znanstvenoistraživački zasnovanih radova, prihvaceni akademski programi školovanja informacijskih stručnjaka i međunarodne znanstvene konferencije upućuju na zaključak da je društvena institucionalizacija više-manje okončan proces, a da se,

razmjerno potrebama teorijskih (pre)oblikovanja temeljnih koncepata, kognitivna institucionalizacija zbiva uobicajenim (možda čak nešto bržim) tempom no što se to događa s ostalim društvenim znanostima u postmoderno doba.

Raspravljajući o knjižnicnoj znanosti u posljednjemu desetljeću 20. stoljeća, valja nam poci, s jedne strane, od snažno izraženih zahtjeva njezine znanstvene zajednice za utvrđivanjem prihvatljivih 'pravila igre' kako bi se izbjegla površnost i neselektivnost u znanstvenim istraživanjima te, s druge strane, od nastojanja da se svrha i priroda knjižnicne djelatnosti protumace s obzirom na nove okolnosti, na promjene u društvu koje se nesmiljenom brzinom događaju svakodnevno. Na tragu takvih potreba, na ovome će nas mjestu zanimati teorijska promišljanja i doprinosi teoreticara knjižnicne znanosti u posljednjemu desetljeću dvadesetoga stoljeća, te glavni pravci znanstvenih istraživanja u tome razdoblju.

Glavni pravci i objekti znanstvenih istraživanja

U znanstvenim istraživanjima, ne samo u knjižnicnoj znanosti, izbor tema često je proizvoljan, ovisan prije o sredstvima koja za istraživanja odvajaju financijeri negoli o zanimanju samih istraživaca. To je napose razvidno iz istraživanja vezanih uz utjecaj i uporabu informacijske tehnologije, koja često poticu proizvođači opreme i programskih podrški te mrežni konzorciji. No na odabir tema istraživanja utjecu i profesionalci zaposleni u informacijskim ustanovama, rukovoditelji tih ustanova (napose kada se traga za znanstvenim dokazima u prilog ili poradi odbacivanja određene knjižnicne politike), knjižnicne i informacijske udruge, urednici profesionalnih casopisa, te dakako znanstveno-nastavno osoblje na akademskim ustanovama, ne samo vezano uz izbor tema vlastitih istraživanja već i uz teme magistarskih i doktorskih radova koje predlažu svojim studentima.

Nadalje, letimican pogled na objavljene znanstvene radove u vodećim casopisima u području knjižnicne znanosti upućuje na zaključak da mnogima među njima nedostaje aspekt refleksivnosti i povezanost na prethodna istraživanja. Pojedine istraživačke studije nastaju na osnovi različitih anketiranja, bez jasnog upućivanja na cilj i problem istraživanja. Pritom su često dvojbene i hipoteze i metodologija istraživanja, a dobiveni rezultati zasnivaju se na niskom postotku prikupljenih odgovora i poopćavanju zaključaka, bez dostatnih dokaza i bez povezivanja s postavljenim hipotezama i ciljevima istraživanja. U raspravama o primjerenosti znanstvenih istraživanja u knjižnicnoj (i informacijskoj) znanosti upozorava se na taj nedostatak misaonog, na nedovoljno promišljanje i neprecizno oblikovanje istraživačke zadace, uključujući i odabir primjerenih metoda. Ostale faze iz istraživačkog procesa (7) više ili manje uspješno slijede standardne zahtjeve i postupke s tim da se istraživačima zamjera njihova sklonost testiranju odabranih hipoteza bez postavljanja cjelovita okvira djelovanja, pa tako često nedostaju kritičke valorizacije prethodnih istraživanja, teorija i modela i iznošenje vlastitih stavova i polazišta.

O navedenim problemima u zadnje se vrijeme ucestalo raspravlja među urednicima stručno-znanstvenih casopisa s ciljem da se uspostave pouzdani kriteriji za odabir i vrednovanje radova predloženih za objavljivanje. Raspravljajući o neuhvatljivoj prirodi znanstvenih istraživanja u području knjižnicne i informacijske znanosti, McClure, primjerice, pod znanstvenim istraživanjem (research) razumijeva istraživački proces koji ima jasno određene parametre i kojemu je cilj otkrice ili stvaranje korpusa znanja ili izgradnja teorije, zatim testiranje, potvrda, revizija i odbacivanje znanja i teorija, te/ili istraživanje određena problema poradi donošenja odluka na kojoj od lokalnih scena. (8)

Potrebno je također naglasiti da je za knjižnicnu znanost karakteristican i diskontinuitet u znanstvenoistraživačkom radu, koji je posljedica, prema našem mišljenju, nedovršena procesa "poznanstvljivanja" discipline s jedne strane, i nedostatna financiranja temeljnih istraživanja za koja zajednica uobicajeno ima manje razumijevanja negoli za istraživanja konkretnih problema proizišlih iz prakse.

Na tragu navedenih teza mogu se prepoznati dvije "škole": jedna, koja prednost daje teorijskim istraživanjima, i druga koja se usmjeruje primijenjenim istraživanjima.

"Teoreticari" tvrde: Ako nismo u stanju ustanoviti fundamentalne entitete i fundamentalne odnose našega područja, nedostajat će nam nužna sredstva za tumačenje i predstavljanje temeljnih koncepata, sudova i teorija. Bez toga se ne može deduktivno oblikovati i testirati ili potvrditi, a kamoli vrednovati ili predskazivati. Povijest vlastite discipline valja moci dokumentirati i protumaciti zašto se, pod kojim uvjetima pojavila i razvijala, te do kojih je temeljnih postavki došla. (9) Znanstveno utemeljeni odgovori na ta pitanja, olakšat će i tumačenja svih novonastalih promjena u društvu i u djelatnosti te dvojbi proizišlih iz potrebe da se na te promjene istodobno odgovori i na stručno utemeljen način i maksimalno djelotvorno.

"Prakticari" se nerijetko zalažu za to da se sredstva, koja je zajednica spremna odvojiti za znanstvena i razvojna istraživanja u ovome području, prihvate bez obzira na moguću zanimljivost, opravdanost i prioritet predloženih tema, dakle, prihvacaju da netko drugi određuje istraživačke teme iz svojih, pragmaticnih razloga. Na taj način oni možda uspješno svladavaju tekuće probleme, ali time ne pridonose sustavnosti znanstvenih istraživanja.

Rasprave o metodama također upozoravaju na nesigurnost pri tumačenju knjižnicne znanosti kao "zrele i znanstvene discipline". Do danas je općeprihvaćeno stajalište prema kojemu su poneke metode i tehnike, koje su proizišle iz dnevnoga rada u knjižnicama, dokumentacijskim i informacijskim središtima i mrežama, a prošle su svrsishodnu klasifikaciju, pouzdanu provjeru i dokazale svoj specifični know-how, do određene mjere prihvaćene kao valjane i originalne metode. U tu se skupinu mogu, primjerice, uvrstiti klasifikacijske metode, metode označavanja i lociranja grade, metode bibliografske obrade, metode indeksiranja i sažimanja. Znači, radi se o radnim metodama i tehnikama koje su bile "poznanstvljenjene" kroz potvrđivanje njihove opće primjenjivosti i kroz potvrdu o mogućnosti njihova izdvajanja i opisa među drugim metodama kao tipicima za

područje knjižnicne znanosti. Te se metode pokazale važnim osloncima stručnoga rada i u mrežnome okruženju.

Rasprave o znanstvenim istraživanjima, odabiru tema i o metodama koje se pritom rabe te o teorijskometodološkim pitanjima knjižnicne znanosti i o mjestu knjižnicne znanosti u sustavu znanosti, dakako, nisu završene. Dapace, pojavom i primjenom novih tehnika i tehnologija, obzor se proširuje i otvaraju se nova pitanja.

Traganje za teorijskim promišljanjima i doprinosu teoreticara knjižnicne znanosti u posljednjemu desetljeću dvadesetoga stoljeća vodi nas prema trima osnovnim pitanjima:

- pitanju o opstojnosti i/ili redefiniranja djelatnosti u uvjetima snažna utjecaja racunalnih i telekomunikacijskih tehnika i metoda
- pitanju o autohtonosti knjižnicne znanosti odnosno njezine povezanosti sa srodnim disciplinama
- pitanju njezina predmeta i metoda.

Devedesete godine - godine velikih promjena i opstojnost knjižnicnih usluga

Razdoblje devedesetih godina obilježeno je značajnim promjenama u svijetu - društveno-političkim, ekonomskim, tehnološkim i kulturološkim - globalizacijom, interdisciplinarnošću, multikulturalizmom. Sve te promjene i događanja ostavljaju vidljiv trag na znanost, kulturu i obrazovanje, kako u razvijenim zemljama tako i u zemljama u razvoju. Budući da je knjižnicarstvo društvena djelatnost koja svojim uslugama nastoji odgovoriti na iskazani 'društveni interes'⁽¹⁰⁾, ono je također bitno obilježeno nastalim i nadolazećim promjenama. Uloga se knjižnica i knjižnicarstva u društvu stalno propitkuje i preispituje s osnovnim ciljem: da se utvrdi mijenja li se njihova zadaca u uvjetima snažna razvoja telekomunikacijskih tehnologija i koliko mogu pridonijeti razvoju informacijskoga društva.

Ucini informacijske tehnologije na knjižnice i knjižnicarstvo, poput učinaka na društvo općenito, izravni su i neizravni. Nedvojbeno je da su nove tehnologije navijestile i otvorile nove mogućnosti knjižnicama i za knjižnice, istodobno, međutim, omogućujući i drugima da ponude usluge koje su sve donedavna bile u domeni knjižnica; time se stvorio prostor za nametanje 'kakovom', a ne predodređenošću za obavljanje određenih vrsta usluga. Ulogu i zadace knjižnica valjalo je stoga preispitati i jasno odgovoriti na pitanja kome one služe, što trebaju raditi, kako trebaju raditi, i slično. U tu svrhu zadnjih se godina javnosti predstavljaju razni izvještaji u kojima vlade i komisije pojedinih zemalja i asocijacija nastoje odrediti pravce razvoja informacijskoga društva za 21. stoljeće i ulogu knjižnica u takvome društvu. Istodobno u stručnim glasilima i knjigama, kao rezultat temeljnih istraživanja u sklopu prihvaćenih i financijski poduprijetih znanstvenih projekata ili individualnih znanstvenih istraživanja, objavljuju se (re)interpretacije osnovnih teorijskih postavki. Znanstvena su istraživanja nezaobilazno uporište u tumačenju nove, mrežne paradigme.

Opće je prihvaceno stajalište danas da su se zadnjih dvadesetak godina djelatnost knjižnica i njihove usluge postupno sve snažnije oslanjale na informacijske tehnologije. U prvoj su se fazi usmjeravale na procese automatizacije vlastita poslovanja, a kasnije sve više, napose od devedesetih godina, na procese umrežavanja odnosno stvaranja preduvjeta za nadolazeće virtualno doba. Takve knjižnice na koncu 20. stoljeća postaju istraživačke i fleksibilne ustanove, otvorene za suradnju i povezivanje s drugim knjižnicama i srodnim ustanovama i djelatnostima, oslonac su slobodnome mišljenju i propitkivanju te spremne na izazove doba u kojemu živimo. U takvim knjižnicama podaci o gradi i sama grada koju posjeduju, postaju globalno dostupni. Manje izravan učinak informacijskih tehnologija, međutim, smanjivanje je sredstava za javni sektor, što prisiljava knjižnice ne samo na iznalaženje dodatnih sredstava, već i na pružanje dokaza o ekonomskoj i društvenoj opravdanosti ulaganja u njihovu djelatnost, što zahtijeva dodatna, ciljana istraživanja u svrhu vrednovanja njihovih službi i usluga.

U sklopu svih nastalih i predvidivih promjena, istraživanja o ponudi knjižnicnih usluga upozoravaju na to da korisnici i nadalje doživljavaju knjižnice kao komunikacijska mjesta u kojima se i s pomoću kojih se dolazi ne samo do informacija i grade, već su mjesta za razgovor, razmjenu iskustava, za poticanje na stvaralaštvo i sl. Model, znaci, knjižnice kao kulturne i informacijske ustanove kojoj je cilj da omogući optimalno korištenje kulturnih i znanstvenih tekovina covjeka zabilježenih na različitim vrstama dokumenata radi svestrana razvoja pojedinca i društva u cjelini, u svojoj se osnovnoj konstrukciji ne mijenja - samo se proširuje.

Autohtonost knjižnicne znanosti i/ili konvergencija discipline u informacijskim znanostima

Ne tako davno, pojedini su teoreticari zagovarali posvemašnje razdvajanje disciplina unutar područja informacijskih znanosti, napose u odnosu na specifičnosti knjižnicne znanosti i informacijske znanosti, ili pak njihovo stapanje⁽¹²⁾. Danas, u svjetlu globalnih mrežnih struktura, valja propitati postavljene demarkacijske teze: da li se doista i u kojoj mjeri te dvije i druge discipline u području informacijskih znanosti razlikuju s obzirom na probleme koje izdvajaju i istražuju, da li su nacela, priroda i teorijska ishodišta i modeli u mrežnome okruženju primjereni samo jednoj među njima ili cijelome području, da li ih priroda i snaga interdisciplinarnih odnosa te ovisnost o razvoju i napretku interdisciplinarnih pristupa može približiti više no što je to do sada bilo moguće.

Neka od glavnih pitanja vezana uz ustanovljavanje intelektualne i profesionalne jezgre i granica informacijskih znanosti poput, primjerice, djelatnosti informacijskih sustava, problema komuniciranja među ljudima, načina i tehnika za prijenos obavijesti te interpretacije osnovnih pojmova, nerazdvojiva su i od društvenog konteksta informacijskih i komunikacijskih procesa i od konteksta stvaranja i pohrane materijalnih nositelja zabilježena znanja i informacija. Ta su pitanja stoga zajednička i novome, mrežnome okruženju u sklopu kojega se stvaraju uvjeti za nesmetan pristup raznolikoj građi bez obzira na mjesto i vrijeme njezina nastanka, kao što je to u prethodnim fazama razvoja civilizacije bilo vezano uz određene, za tu svrhu stvorene i od društva podržavane ustanove (knjižnice, arhive, muzeje, dokumentacijske centre i sl.).

Sve donedavna disciplinarnu su konvergenciju pratila tumačenja na dvjema razinama: 1. vodeći stručnjaci za određenu informacijsku disciplinu nastojali iznaci najbolja rješenja za iste, zajedničke probleme, premda su imali različita polazišta i različit terminološki aparat. To se posebno uočava u radovima stručnjaka iz knjižnične znanosti i informacijske znanosti, odnosno iz knjižnične i informacijske znanosti kako se disciplina ucestalo naziva od sredine osamdesetih godina; 2. vezano uz pojavu i primjenu informacijskih tehnologija na procese prijenosa informacija, tumači se njihov sve snažniji utjecaj na načine komuniciranja među ljudima te na nužnost praćenja razvoja informacijskih tehnologija i (pre)poznavanja njihovih daljnjih dosegâ. Dosadašnja iskustva s informacijskim tehnologijama ne upućuju samo na osuvremenjavanje poslovanja knjižnica, arhiva, muzeja i drugih informacijskih ustanova, već i na logičnu povezanost raznih postupaka u mrežnome okruženju i snažniju dostupnost tradicionalnih i digitalnih zbirki.

Danas se može tvrditi da su teorije 'užih' informacijskih disciplina prolazile kroz faze otkrivanja, preuzimanja i/ili odbacivanja raznih teorijskih modela svrhovita odabira, bibliografskog nadzora i osiguravanja dostupnosti rastućih zbirki i informacija. Uvjeti globalnoga informacijskog društva zahtijevaju od tih modela prilagodljivost i djelatnost u situaciji koja je kompleksnija no ikada prije.

Ishodišne točke o kojima raspravljaju teoreticari na znanstvenim skupovima devedesetih jesu unificirajuća načela u području informacijskih znanosti, preoblikovanje koncepata bibliografskog nadzora, informacijskog pretraživanja te modela informacijskih usluga koje se nude iz različitih pristupnih jedinica (ustanova poput knjižnica i drugih informacijskih ustanova, s računala na radnome mjestu ili u domu, iz cyber coffeea i sl.).

Kada je riječ o načelima, valja istaknuti da je načelo društvene korisnosti informacijskih usluga, onako kako su ga oblikovali vodeći teoreticari knjižnične znanosti (kao načelo korisnosti knjižničnih usluga) i/ili teoreticari dokumentalistike/informacijske znanosti (kao načelo korisnosti dokumentacijskih/informacijskih usluga) i u mrežnome okruženju našlo svoje zagovornike i tumače(13) - društvena korisnost nove mrežne paradigme svoje uporište nalazi u svrsi uspostavljanja takvih usluga - maksimizaciji društvene uloge svih dostupnih objekata simboličke kulture pa i onih zabilježenih na digitalnome mediju.

Odabir načina postavljanja i organizacije novih vrsta usluga zasniva se na načelu potrebe za neprestanim olakšanjem djelatnosti prijenosa željenih informacija bez obzira na to gdje se nalaze informacijski izvori a gdje korisnici koji ih potražuju, a potreba da se očuva kulturna baština zajednička je raznim ustanovama i službama koje se bave prijenosom znanja i informacija.

Ako se navedena načela i ciljevi prihvate kao teorijsko uporište, skloni smo zaključiti da su osiguranje dostupnosti i iznalaženje modela učinkovita i racionalna korištenja zabilježena znanja i informacija, moguća unificirajuća načela područja u kojemu svoje mjesto nalazi i knjižnična znanost, a da je načelo društvene korisnosti njihovo zajedničko filozofijsko uporište.

Teme i dileme

U globalnome informacijskom okruženju istraživanja o postupcima kojima se osigurava pristup građi i informacijama u 'ustanovama-memorijama' brojna su i raznolika. Napose se usmjeruju prema utvrđivanju ekonomske opravdanosti i uspješnosti organizacije informacijskih i drugih posebnih usluga u informacijskim ustanovama i mrežama, prema utvrđivanju primjerenosti modela informacijskog pretraživanja različitim (pred)znanjima i vještinama korisnika te prema ispitivanju stupnja zadovoljstva tim uslugama.

Bjelodano je da je tehnološki trend posvemašne globalizacije izazvao promjene na osnovnim razinama djelovanja informacijskih službi i ustanova i potaknuo rasprave o temeljnim predmetima kojima se bavi(1a) knjižnična znanost: o definiciji knjige/dokumenta odnosno materijalne jedinice kako se sve ucestalije naziva jedan od temeljnih elemenata knjižničnog (i informacijskog) diskursa, o postupcima odabira, pohrane i čuvanja, diseminiranja i predstavljanja znanja i informacija te o profilu krajnjega korisnika, njegovim potrebama, zahtjevima i o potrebnim znanjima i vještinama nužnima za rad u novim okolnostima. Redefiniranje koncepata čini se neizbježnim, a na tome tragu obavlja se niz istraživanja:

- tradicionalnih tema za istraživanje kojih je nuždan kontekst kulturne ustanove koja čuva pisanu baštinu i druge dostupne objekte simboličke kulture; takva istraživanja imaju za cilj iznalaženje najboljih rješenja za uočene i izdvojene probleme proizašle iz dnevne prakse knjižnica, arhiva, muzeja, informacijskih i dokumentacijskih središta;

- tema koje se ne vežu uz određenu ustanovu, već proizlaze iz nastojanja da se osigura optimalan pristup pohranjenome znanju i informacijama; takva istraživanja u središte zanimanja postavljaju pojmove poput "informacijska potreba", "informacijski zahtjev", kao i utvrđivanje načela i modela suradnje u mrežnome okruženju;

- teorijskih fenomena s ciljem da se izdvoje i interpretiraju temeljni među njima i utvrde zajednička načela i podrijetlo posredovanja znanja i informacija; ta je vrsta istraživanja, prema našem mišljenju, ponajviše iznudena zahtjevima i normama akademske zajednice unutar koje se odvijaju doktorski studiji i omogućuje znanstveno napredovanje u području informacijskih znanosti. Status i postignuća mlade akademske discipline valja, naime, mjeriti opceprihvaćenim akademskim mjerilima.

Zaključno

Knjižnična je znanost, pojavivši se prije stotinjak godina kao akademska disciplina, a tek nakon tridesetih godina ovoga stoljeća s pretenzijama da se etablira i unutar znanstvene obitelji, nastojala protumaciti svrhu i prirodu svoga poslanstva, a razvijajući vlastite i preuzimajući metode iz drugih disciplina postupno je izgrađivala korpus teorijskoga znanja o osnovnim fenomenima i problemima. Danas, u fazi "sazrijevanja" svoju pripadnost akademskoj i znanstvenoj obitelji nastoji dokazivati mjerilima uobicajenima u torn okruženju. Teorija discipline razvija se danas sve više bez suvišnih opterećenja problemom autohtonosti i oslanja se na interdisciplinarnu zasadu kao na logično uporište postmoderne znanosti.

Istina, diskusije s početka devedestih godina upućuju i nadalje na nesumnjivu potrebu za utvrđivanjem mjesta knjižnične znanosti u sustavu znanosti, na problematiziranje konvergencije među informacijskim disciplinama i utvrđivanje temeljnih načela na kojima izrasta moguće zajedništvo unutar globalnoga informacijskog konteksta. Pitanje "znanstvenosti" knjižnične znanosti i drugih informacijskih disciplina donedavno je bilo uglavnom većini teoreticara teško prihvatljivo. Takvo neprihvatanje, međutim, nije rijetko ni kada se raspravlja o drugim disciplinama u području društvenih znanosti i humanistike, pa knjižnična znanost nije u tome iznimka.

Bilješke

1. U radu rabimo izraz knjižnična znanost, onako kako smo taj pojam definirali u članku Zašto biblioteka, a ne biblioteka i informacijska znanost, Vjesnik bi-

blitecara Hrvatske, 34 (1991.), str. 1-20. Međutim, na mjestima na kojima se navode radovi drugih autora, koristimo i izraz knjižnična i informacijska znanost

ako ga tako rabe, ili knjižnična (i informacijska) znanost, kada držimo da se time želi posebno istaknuti informacijska sastavnica discipline.

2. Usp. npr., Aparac-Gazivoda, T. Teorijske osnove knjižnične znanosti. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski

fakultet, 1993.

3. Markić-Cučuković, Lj. Bibliotekarstvo i znanstveni rad. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 25 (1981), str. 119-134. i Znanstvenoistraživački rad u bibliotekarstvu - trajni izazov. // Vjesnik biblioteka Hrvatske 31 (1988), 103-114.

4. Rawski, C. H. The interdisciplinary of Librarianship. // Towards a theory of Librarianship: papers in honor of Jesse Hawk Shera. Metuchen, N. J. : Scarecrow Press, 1973. Str. 138.

5. Takvo mišljenje dijele npr. Philip H. Ennis u članku Commitment to research, objavljenom u časopisu Wilson Library Bulletin prije trideset godina, točnije 1967. godine i Gail Schlachter u članku Research: one step at a time, objavljenom 1989. godine u časopisu RQ.

6. Potvrdu tomu daje nekoliko zbornika radova odnosno tematskih brojeva u časopisima, poput primjerice McClureova i Heronova zbornika Library and Information Science Research: perspectives and strategies for improvement, zbornika radova s dviju međunarodnih konferencija o koncepcijama u knjižničnoj i informacijskoj znanosti (Conceptions of Library and Information Science: historical, empirical and theoretical perspectives i Information Science: integration in perspective), poseban broj JASIS-a (48, 4, iz 1997.) posvećen povijesnome razvoju dokumentalistike i informacijske znanosti; uredili su ga Michael Buckland i Trudi Bellardo Hahn. Učestalo se o pitanjima znanstvenoistraživačkoga rada govori u časopisu Library Trends, a zanimljivo je i to da se sve više proučava literatura iz tridesetih, četrdesetih i pedesetih godina ovoga stoljeća kada se radi o traganjima za pretećama teorijske misli i za izvornim definicijama temeljnih pojmova. Usp. npr., radove M. Bucklanda o dokumentu i europskim teoreticarima dokumentalistike, njegovom prilogu za povijest disciplina dokumentalistike, informacijske znanosti i knjižnične znanosti u Sjedinjenim Američkim Državama i dr. Radovi na koje se pozivamo navedeni su u Literaturi.

7. Smatra se da znanstvenoistraživački proces obuhvaća pet faza aktivnosti: misaono istraživanje odnosno promišljanje problema koje se želi proučiti, što uključuje i uvid u literaturu o prethodnim istraživanjima i postavljanje cilja istraživanja te oblikovanje hipoteza, zatim postupak prilagodbe odnosno oblikovanja ukupnoga istraživanja i odabir metoda, samo prikupljanje podataka, njihovu analizu i naposljetku predstavljanje rezultata te poticanje na buduća istraživanja. Usp. npr.,

Hemon, P. The elusive nature of research in LIS. // *Library and Information Science research: perspectives and strategies for improvement* / eds. Charles R. McClure, Peter Hemon. Norwood, N. J.: Ablex Publishing Corporation, 1991., str. 4.

8. Usp. Hemon, P. Nav. dj., str. 3/4.

9. Usp., primjerice, Rawski, C. H. Nav. dj. i Buckland, M. The 'liberal arts' of Library and Information Science and the research university environment. // *Information Science: integration in perspective*. / eds. Peter Ingwersen, Niels Ole Pors. Copenhagen : The Royal School of Librarianship, 1996. Str. 75-84.

10. Usp. teoriju o društvenom interesu J. Niteckog, koju smo predstavili u knjizi *Teorijske osnove knjižnicne znanosti*, str. 90-93.

11. Usp. npr. istraživanje koje je u Velikoj Britaniji započela posebna nacionalna komisija za knjižnicarstvo i informacije, dio kojega je predstavljen u publikaciji Library and Information Commission. *New library: the people's network*, 1997. i istraživanje koje je potaknula i financirala tvrtka Kallogs u Sjedinjenim Američkim Državama, poznato kao Benton report (Benton Foundation. *Buildings, books, and bytes: libraries and communities in the digital age*. Washington, D.C. : Benton Foundation, 1996. O tome više u *Library Trends* 46, 1 (1997) koji je uredio Herbert Goldhor.

12. Vidjeti npr. Saracevic, T. *Information Science: origin, evolution and relations*. // *Conceptions of Library and Information Science: historical, empirical and theoretical perspectives*. / ed. by Pertti Vakkari, Blaise Cronin. London : Taylor Graham, 1992. Str. 5-21. i Vakkari, Pertti. *Library and Information Science: its content and scope*. // *Advances in Librarianship*, 18 (1994). Str. 1-55.

13. O tome više u Aparac, T. *Informacijske znanosti: temeljni koncepti i problemi*. // *Seminar Arhivi, knjižnice, muzeji* (1997 ; Rovinj). / eds. Mirna Wilier... (et al.). Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998. Str. 14- 28.

LITERATURA

Aparac-Gazivoda, T. Zašto biblioteka, a ne biblioteka i informacijska znanost? // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 34 (1991), 1-20.

Aparac-Gazivoda, T. *Teorijske osnove knjižnicne znanosti*. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakultet, 1993.

Benton Foundation. *Buildings, books, and bytes: libraries and communities in the digital age*. Washington, D.C. : Benton Foundation, 1996.

Buckland, M. K. Documentation, Information Science, and Library Science in the U.S.A. // *Information Processing and Management*, 32, 1 (1996), 63-76.

Buckland, M. K. Emanuel Goldberg, electronic document retrieval, and Vannevar Bush's Memex. // *JASIS*, 43, 4 (1992), 284-294.

Buckland, M. K. The 'liberal arts' of Library and Information Science and the research university environment. // *Information Science: integration in perspective*. / eds. Peter Ingwersen, Niels Ole Pors. Copenhagen : The Royal School of Librarianship, 1996. Str. 75-84.

Buckland, M. K. What is a 'Document'? // *JASIS*, 48, 9 (1997), 804-809.

Conceptions of Library and Information Science: historical, empirical and theoretical perspectives. / ed. by Pertti Vakkari, Blaise Cronin. London : Taylor Graham, 1992. Str. 5-21.

Ennis, P. H. Commitment to research. // *Wilson Library Bulletin* 41, May (1967), 899-901.

Hemon, P. The elusive nature of research in LIS. // *Library and Information Science research: perspectives and strategies for improvement*. / eds. Charles R. McClure, Peter Hemon. Norwood, N. J. : Ablex Publishing Corporation, 1991. Str. 3-14.

Information Science: integration in perspective. / eds. Peter Ingwersen, Niels Ole Pors. Copenhagen : The Royal School of Librarianship, 1996.

Kunty, T. ; Cleveland, G. The digital library: myth and challenges. // *IFLA Journal* 24, 2(1998),107-113.

Library and Information Commission. *New library: the people's network*, 1997. [http:// www. ukoln.ac.uk/services/lic/newlibrary](http://www.ukoln.ac.uk/services/lic/newlibrary) (17. 10. 1997.)

Library and Information Science research: perspectives and strategies for improvement. / eds. Charles R. McClure, Peter

Hernon, Norwood, N. J. : Ablex Publishing Corporation, 1991.

Markić-Cucuković, Lj. Bibliotekarstvo i znanstveni rad. // VBH 25 (1981), 119-134.

Markić-Cucuković, Lj. Znanstvenoistraživački rad u bibliotekarstvu - trajni izazov. // VBH 31 (1988), str. 103-114.

Rawski, C. H. The interdisciplinarity of Librarianship. // Towards a theory of Librarianship: papers in honor of Jesse Hawk Shera. Metuchen, N. J.: Scarecrow Press, 1973. Str. 116-145.

Rayward, B. W, The origins of Information Science and the International Institute of Bibliography/International Federation for Information and Documentation (FID). // JASIS, 48, 4 (1997), 289-300.

Schlachter, G. Research: one step at a time. // RQ 28, Spring (1989), 293-294.

Saračević, T. Information Science: origin, evolution and relations. // Conceptions of Library and Information Science: historical, empirical and theoretical perspectives. / ed. by Pertti Vakkari, Blaise Cronin. London : Taylor Graham, 1992. Str. 5-21.

Vakkari, P. Library and Information Science: its content and scope. // Advances in Librarianship, 18 (1994). Str. 1-55.